

Norma

Zdeněk Salzmann

Všeobecně řečeno, norma je pravidlem, které je závazné a vyjádřené předpisy, zvykem a podobně. Například v právnické terminologii jde o pravidlo nebo pravidla pro zákonné jednání osob a úřadů, v sociologických disciplínách pojem *norma* znamená očekávané v dané situaci. V tomto článku se zajímáme o takzvanou jazykovědnou normu, která se projevuje pravidelným užíváním slovních a mluvnických prostředků, například psaním slova *bylina* na začátku s tvrdým *y* a v následující slabice s měkkým *i*. Norma se občas kodifikuje v mluvnicích a slovnících, ale ne natrvalo, protože se neustále pomalu mění.

Ne všechny jazyky nahlízejí na kodifikaci stejným způsobem. Například spisovná angličtina není kodifikována jako čeština, popis mající povahu úředně předepsaných pravidel, jak ji užívat, neexistuje. Co se týče anglických slov a jejich významů, pramenem spisovné angličtiny je dobrý soudobý slovník (viz poslední vydání *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*). Většina dobrých slovníků se od sebe zásadně neliší, ale v detailu se od sebe sem a tam různí.

Co se týče češtiny, vedle úředních *Pravidel českého pravopisu*, která se soustřeďují na pravopisná pravidla, vycházel v sešitech od roku 1935 do 1957 *Příruční slovník jazyka českého*. I když se redakce snažila zachovat jednotnou linii celého slovníku, který má 8 dílů v 9 svazcích, po válce přece jen došlo k některým změnám. Tak například bylo uplatňováno puristické stanovisko jen na počátku díla, tendence přispět k ustálení spisovného jazyka a vytvoření normy byla po válce oslabena.

První vydání takzvaných *Pravidel* s předmluvou význačného českého jazykovědce Jana Gebauera (1838–1907) vyšlo v roce 1902 a jmenovalo se *Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví* (203 str., z toho slovník je na str. 71–203). Po tomto prvním vydání vycházela nová *Pravidla českého pravopisu* zhruba po každých dvaceti až třiceti letech. Jsou ve dvou vydáních, takzvaném akademickém (větším) a školním (menším). V tomto menším jsou pravidla stručnější a formulována jednodušeji. Poslední vydání, alespoň v době, kdy toto bylo psáno, je z roku 1993 a má 392 stran. Je tedy čas na nové vydání.

Jak se *Pravidla* mění? V *Pravidlech* 1902 jsou například slova *hrzeti* a *chrouti*, která se už neobjevují v žádných dalších *Pravidlech*. V letech 1957 a 1983 bylo slovo *diarrhoea* psáno *diarrhoea*, zatímco v *Pravidlech* 1993 je *diarea*. V *Pravidlech* 1902 je psáno slovo *praemissa*, zatímco nyní se píše *premissa*. V *Pravidlech* 1993 je připojena pravopisná poznámka Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, která tvoří nedílnou součást školního vydání *Pravidel* 1993. Podle ní se zavádějí mnohá dubleta, například *analýza* i *analýsa*, *diskurz* i *diskurs*, *realismus* i *realismus*, *režizér* i *režisér*, *salónek* i *salonek* atd. Takových párů dubletních slov je tam mnoho, toto jsou jen příklady. Ale v případech, kdy je v jednom slově více dubletních možností, je třeba dbát na to, aby se zachoval jejich slohový příznak. Poslední *Pravidla* 1993, ačkoliv úřední, jsou tedy mnohem tolerantnější.